

RODINNÉ PODNIKANIE A PRÁVNE PROSTREDIE SR – NIEKTORÉ OTÁZKY¹

VLADIMÍR SIROTKA²

Family Business and Legal Environment of the Slovak Republic – Some Issues

Abstract: *A successful functioning of family entrepreneurship requires changes of law and various legislation norms that include simplification and reduction of administration in the field of labour and family law, employment system, tax system, social and insurance payments, and transfer evaluation. Small and medium entrepreneurs usually do not employ professional accountants, economists, lawyers, etc., and they often outsource external professionals for such services. The facts stated above point to the importance of the reduction and simplification of overall accounting system.*

Keywords: *tax, accounting, social and health insurance, family business, employment, transfer evaluation*

JEL Classification: K 34, M 13

Úvod

V Slovenskej republike, ako nižšie uvádzam, je v súčasnosti registrovaných zhruba 585 tis. podnikateľských subjektov, z toho približne 228 tis. právnických osôb (PO), 347 tis. samostatne zárobkovo činných osôb

¹ The paper was presented at the International Conference on “Small and Medium-sized Business in European Economic Area”, Slovak Association of Small and Medium-sized Businesses and the Self-employed and the University of Economics in Bratislava, Bratislava November 2017.

² Ing. Vladimír Sirotko, CSc., President of the Slovak Association of Small and Medium-sized Businesses and the Self-employed, e-mail: sirotka@actoris.sk

(SZČO), z toho až 323 tis. fyzických osôb, živnostníkov (FO). Z celkového počtu podnikateľských subjektov tvorí sektor malých a stredných podnikov (MSP) až 99,9 % a mikropodniky, podniky a živnostníci s počtom zamestnancov do 9 približne 98 %. Sektor MSP sa podieľa viac ako polovicou (52,7 %) na tvorbe pridanej hodnoty a má až 74,1 % podiel na zamestnanosti. Možno reálne konštatovať, že Slovensko je krajinou malých a stredných podnikov, mikropodnikov, z ktorých značnú časť môžeme radiť do kategórie rodinných podnikov či už vo forme právnických osôb, obchodných spoločností, alebo fyzických osôb.

Na Slovensku, priznajme si, v niektorých ohľadoch nenachádzame v rodinnom podnikaní takú tradíciu, s akou sa môžeme stretnúť v okolitých krajinách, resp. vo vyspelých krajinách sveta. U nás boli tieto formy podnikania v priebehu povojnového obdobia viac menej v útlme. Naproti tomu napríklad v Maďarsku sa pomerne kontinuálne zachovali súkromné podniky rodinného charakteru v remeselnej výrobe, v malom obchode a v službách. Pamätáme sa na nákupy v Budapešti v oblasti spotrebného tovaru, ako odevy, galantéria, drobná výroba a pod. V Poľsku sa uchovali formy rodinného podnikania najmä v oblasti poľnohospodárstva formou samostatne hospodáriacich roľníkov, farmárov, rodinných fariem, kde neprebehla „dôsledná“ kolektivizácia. V bývalej NDR sa táto forma zachovala napríklad v oblasti malého obchodu, kde pôsobila aj profesijná organizácia Handl organization (HO), ku ktorej sa malý obchod hrdo hlásil na vývesnej tabuli, zachovali sa súkromné, často rodinné malé obchody. Aj v Českej republike malo rodinné podnikanie korene ešte z čias Rakúsko-Uhorska (skôr v Rakúsku), a dá sa povedať, že v ČR si verejnosť zachovala benevolentnejší prístup k malému podnikaniu, širšie povoľovanému na základe zákona č. 2/1988 a pod., najmä v činnostiach, kde služby nestačili pokryť dopyt občanov, alebo absentovali služby prevádzok bývalých národných výborov, ako oprava obuvi, elektrospotrebičov a i. Následná obnova tejto formy podnikania bola tak povediac viac spontánnejšia.

Český premiér Andrej Babiš prezentoval tento stav na konferencii v Prahe 30. 1. 2018 slovami, že „až 75 % malých podnikov v Česku je rodinného charakteru“. [1] Prerušenie súkromného podnikania v tejto forme prakticky na 40 rokov bolo na Slovensku výraznejšie ako v krajinách V 4. U nás exaktný výskum na zistenie tohto stavu zatiaľ chýba.

Podnikanie formou „rodinného podnikania“ má u nás v posledných rokoch od zmeny ekonomického a sociálneho prostredia rastúcu tendenciu. Dá sa povedať, že dochádza k výraznej renesancii tejto formy podnikania, na čo mali

vplyv okrem iného aj niektoré novely zákonov. Napríklad novela Zákonníka práce vypustila ustanovenie o tom, že pracovný pomer nemôže vzniknúť medzi manželmi, čo viedlo k „legalizácii“ zamestnávania medzi manželmi (aj keď autor je toho názoru, že takýto vzťah zakladá nerovnosť v ekonomickom a pracovnom vzťahu účastníkov a viac-menej odporuje zákonu o rodine). Uvedené sa týka aj novely Zákona o dani z príjmov a Zákona o účtovníctve s tendenciou znižovať administratívnu náročnosť vedenia účtovníctva u FO a pod. Nárast rodinného podnikania na Slovensku je aj akýmsi prvkom obnovy tejto formy.

Podporu rodinného podnikania považujem za veľmi potrebnú a užitočnú. Z nášho pohľadu je v súčasnosti užitočné (a z pohľadu legislatívy asi aj najschodnejšie) riešiť tento problém na základe už T. G. Masarykom prijateľným definovaním rodiny ako základu štátu, pričom, dodávam, základného *ekonomického* článku štátu, teda považovať rodinu, rodinný podnik (RP) za subjekt ekonomického a daňového práva. To znamená vypracovať systém „rodinného zdaňovania“. Nie je potrebné, aby sa kvôli odpočítateľným položkám rodina delila na viacero živnostníkov, rovnako ani kvôli uplatneniu niektorých stimulačných programov, teda príjmy a výdavky by sa mali posudzovať za rodinu ako celok. Rovnako aj odpisy investičného majetku pri ďalšom rozvoji rodinného podniku, pri investovaní do rozvoja, budovaní nehnuteľností a pod. Na to dokonca, podľa môjho názoru, by rodinní príslušníci nemuseli mať ani živnosť (živnostenské oprávnenie), resp. by nemuseli byť v právnej polohe podnikateľa tak ako ho teraz definuje Živnostenský zákon. Takéto prístupy vo svete poznáme, napríklad v USA. Základné princípy rodinného podnikania som spracoval, ale ekonomický pohľad nie je jediným pohľadom. Je potrebné systém rodinného podniku zosúladiť, resp. v nadväznosti riešiť viacero legislatívnych noriem, najmä Zákon o rodine, Zákonník práce, Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, Živnostenský zákon a pod.

Rodinné podnikanie má najčastejšie dve formy, ktoré autor v roku 2000 uviedol. Ide o formu *obchodnej spoločnosti* (aktívnu činnosť viacerých rodinných príslušníkov), keď rodinní príslušníci sú v súčasnom právnom prostredí vlastne obchodnými spoločníkmi, napr. tvoria rodinnú s.r.o., alebo v prípade, keď je „živiteľom“ rodiny jeden člen, ktorý podniká ako živnostník, má živnostenské oprávnenie, alebo vykonáva samostatnú zárobkovú činnosť podľa iných predpisov (ide o formu *personálnej firmy*) a viacerí mu v činnosti vypomáhajú. [2] V súčasnosti sa objavuje viacero kategorizácii rodinného podniku, keď sa medzi formami uvádza aj *rodinná farma*. Táto definícia precizuje skôr náplň činnosti RP. Je prijateľná,

ale podľa autora sa tým čiastočne zmiešavajú dve kritériá, a to kritérium právnej formy RP a kritérium činnosti RP. Podľa mojej mienky na definovanie formy RP by postačovalo členenie na formu obchodnej spoločnosti a personálnej firmy. Tieto právne formy dovoľujú podnikat' v širokom spektre činností, nevynímajúc ani podnikanie v poľnohospodárstve a v iných špecifických činnostiach. Nevylučuje to však ani bližšie určenie charakteru RP napr. v názve.

Slovenská ekonomika vyžaduje vo všeobecnosti i na základe analýz trendového rastu okrem iného aj zavedenie daňovo-odvodovej reformy v oblasti malého podnikania.

1 Ekonomické subjekty SR podľa právnych noriem

Tab. č. 1

Ekonomické subjekty SR roku 2016

	2016
Subjekty SR spolu	575 102
Právnické osoby spolu	228 110
Podniky spolu	210 766
Obchodné spoločnosti	200 104
Akciové spoločnosti	5 516
Spoločnosti s r.o.	193 300
Družstvá	1 353
Štátne podniky	15
Obecné podniky	-
Zahraničné osoby	3 549
FO – podnikatelia v OR	3 205
Neziskové inštitúcie	17 344
Rozpočtové organizácie	6 372
Príspevkové organizácie	641
Ostatné neziskové organizácie	10 331
Fyzické osoby	346 992
Živnostníci	322 968

Tab. č. 2

Ekonomické subjekty SR spolu roku 2017

1 Q 2017	2 Q 2017
574 549	584 806

Tab. č. 3

Ekonomické subjekty podľa právnych foriem, ekonomických činností a veľkostnej kategórie počtu zamestnancov – 2 Q 2017

	Fyzické osoby Podnikatelia spolu	Živnostníci	Podniky
Hospodárstvo spolu			
Počet	344 809	320 820	212 246
Malé (0 – 49)	189 760	178 429	102 564
Stredné (50 – 249)	51	51	2 759
Veľké (250 a viac)			624

Prameň: [4] a vlastné spracovanie.

Ekonomické subjekty podľa právnych foriem v rokoch 2004 – 2014

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ž: 336 640	344 870	364 185	374 382	392 841	387 876	384 202
2011	2012	2013	2014			
375 722	359 575	352 709	337 182			

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
PO: 61 919	71 15	80 638	88 760	106 017	112 997	127 778
2011	2012	2013	2014			
138 395	148 921	164 970	177 110			

Prameň: [4].

Počet novozaložených a zrušených firiem na Slovensku [5]

V roku 2017 Slovensko zaznamenalo rekord v počte vzniknutých firiem za posledné 4 roky – 21 588. Tento počet je však porovnateľný s počtom novovzniknutých firiem v roku 2012 pred zavedením legislatívnych zmien. Môžeme preto povedať, že počet novozaložených firiem sa nachádza na „normálnej úrovni“.

Údaje za celé Slovensko:

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	20 865	27 761	13 829	13 570	19 370	21 588	3 442

Zrušené firmy

Celé Slovensko:

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	4 956	5 228	7 422	9 157	9 098	9 191	1 173

Počet nových a zrušených SZČO

V roku 2017 vzniklo až 36 397 živností a SZČO, čo je najvyšší počet počas sledovaného obdobia. Avšak počet zaniknutých živností a SZČO je každý zo sledovaných rokov vyšší ako počet vzniknutých. Najviac živností zaniklo v roku 2013, až 54 816. V ostatných rokoch je počet zaniknutých živností na približne rovnakej úrovni – 40 000.

Počet novozaložených a zaniknutých firiem podľa právnej formy

Najviac novovzniknutých spoločností má právnu formu spoločnosť s ručením obmedzeným, ktoré celkovo tvoria až 92 % firiem vzniknutých v roku 2017. Ďalej nasledujú zahraničné fyzické osoby s 5 % zastúpením a akciové spoločnosti s 1 %. Zahraničné fyzické osoby sú zapísané v Obchodnom registri SR, z tohto dôvodu sme ich zahrnuli do analýzy. V roku 2017 vzniklo 54 spoločností s novou právnou formou – jednoduchá spoločnosť na akcie.

2 Rodinné podnikanie

Možno konštatovať, že *Slovensko je krajinou MSP* a azda ani nejestvuje rodina, ktorá by nemala vo svojom strede, resp. okolí podnikateľa, živnostníka, či rodinnú s. r. o.

Zlepšenie ekonomického prostredia malých a stredných podnikov a živnostníkov (MSPaŽ) je teda zlepšením pomerne veľkého okruhu ekonomiky rodín, základného článku štátu a v tom ponímaní aj rodinného podnikania, teda ekonomiky štátu. Prosperitu štátu a sociálny zmier zďaleka neurčuje len rast HDP (pre rok 2017 odhadovaný na približne 3 %), objektívne tu existuje viacero dôvodov, prečo podporovať rodinné podnikanie. Je to aj (ak nie predovšetkým) vnímanie otázok ako:

- primeraná akceptácia úrovne materiálnych a sociálnych podmienok občanov a *vnímanie perspektívnosti*,
- pocit určitej stability tejto sociálnej úrovne a istoty „*prežitia*“ *pre potomkov*,
- pocit *adekvátneho ohodnotenia* podielu jednotlivca na prosperite štátu,

či už finančného, morálneho alebo iného, sprevádzaného pocitom *spravodlivého rozdeľovania* štátnych benefitov (zdrojov),

- pocit *zmysluplného prežitia* života bez zbytočných stresov, možnosti dovolania sa primeranej ochrany zo strany štátu (spravodlivosti),
- hodnotenie stavu sociálnych a ekonomických podmienok sa odohráva primárne v základnej bunke spoločnosti, v rodine,
- rodina sa aktívne zúčastňuje na ekonomickom živote formou podnikania, *rodinného podniku* alebo ak živiťom rodiny je *živnostník* či *samostatne zárobkovo činná osoba (SZČO)*,
- *rodina nie je len základný sociálny prvok štátu, ale aj základ tvorby jeho ekonomickej úrovne a prosperity*. Ekonomická úroveň rodín a ekonomická úroveň štátu tvoria *nerozlučne spojený systém*.

Na podporu rodinného podnikania možno okrem iného uviesť najmä fakty, že:

- malé a stredné podniky a živnostníci majú na Slovensku až 72 % podiel na trhu práce a sú teda najväčším sektorom vytvorených pracovných miest,
- RP vykazujú činnosť aj po viac generácií a sú stabilizujúcim prvkom v sociálnom systéme spoločnosti,
- v RP sa prejavuje výrazná snaha kumulácie kapitálu s cieľom zabezpečiť ďalší rozvoj a prosperitu podniku, pričom táto snaha má často prednosť aj pred rýchlym uspokojovaním vlastných (súkromných) potrieb,
- v RP sa prejavuje zdravá účelnosť a racionalita vynaložených prostriedkov,
- rodinné podnikanie môže zohrať významnú úlohu pri regionálnom rozvoji v podmienkach, kde „veľké“ firmy absentujú z dôvodu nižšej ekonomickej efektívnosti a návratnosti vynaložených prostriedkov.

Možno uviesť, že tieto východiskové atribúty platia *všeobecne, nezávisle od toho, akým spôsobom rodina získava finančné zdroje* – či už zo závislej činnosti ako zamestnanci, alebo podnikateľskej činnosti (bez ohľadu na právnu formu), obidvoma spôsobmi, alebo inak.

V súčasnosti sa viacero autorov a inštitúcií zaoberá problematikou rodiny v podnikateľskom prostredí, rodinným podnikaním. Väčšina sa orientuje na postavenie rodiny v tomto prostredí, na otázku definovania rodinného podniku (rodinnej firmy) a jeho vymedzenia v určitej odlišnosti od podnikajúcich subjektov, poväčšine v polohe právnickej osoby. Autor uviedol túto problematiku vo svojej práci [2] v roku 2000. Táto otázka je, samozrejme, veľmi dôležitá, ale chápem ju ako výsledok toho, čo je pre fungovanie rodinného podniku podstatné, a to zmeny legislatívy podnikateľského prostredia. Aby podnikateľské prostredie chápalo a rešpektovalo špecifické postavenie rodin-

ných príslušníkov v podnikaní a vzťahy, ktoré pri tom vznikajú, ako vzťahy (často si navzájom protirečiacie) podnikateľské, partnerské, vlastnícke, zamestnanecké a iné a vzťahy rodinné, dedičské, súrodenecké a pod.

Z týchto dôvodov považujem za potrebné zaoberať sa legislatívnym prostredím a v tomto príspevku nastoľujem niektoré otázky, zatiaľ len vybrané, plynúce práve zo vzťahov rodiny k dotknutým zákonom, ako:

- Občiansky zákonník,
- Zákon o rodine,
- Zákonník práce,
- Obchodný zákonník,
- Živnostenský zákon,
- Sociálne zákony o sociálnom a zdravotnom poistení,
- Zákon o dani z príjmu,
- Transferové oceňovanie,
- Zákon o dani z pridanej hodnoty,
- Zákon o nájme a podnájme nebytových priestorov,
- Zákon o BOZP
- a ďalšie.

Slovenská asociácia malých a stredných podnikov a živnostníkov (SAMP) a Actoris System, s. r. o., uskutočnili v období od 11. 6. do 5. 8. 2014 prieskum dosahu legislatívnych opatrení v priestore malých a stredných podnikov a živnostníkov (MSPaŽ).

Prieskum bol zameraný na reálne poznanie tohto prostredia a spracovanie konkrétnych pripomienok podnikateľov z pohľadu dosahu na:

- a) živnostníka, osobu samostatne zárobkovo činnú bez zamestnancov,
- b) mikropodnik s počtom zamestnancov do 9 osôb,
- c) malý podnik s 10 – 49 zamestnancami.

Osobný výskum autora a jeho poznatky z dlhodobého vedenia účtovníctva viacerým firmám z rôznych oblastí činnosti a v neposlednom rade z osobných podnikateľských skúseností v „rodinnej“ firme úzko korešpondujú aj s výsledkami prieskumu, ktorý preukázal pomerne vysoké administratívne zaťaženie, finančné zaťaženie MSPaŽ a zložitú i administratívne náročnú aplikáciu všeobecných právnych predpisov z oblastí daní, účtovníctva, živnostenského podnikania, občianskeho a obchodného zákonníka, stavebného zákona a pod. Týmito povinnosťami sú dotknuté najmä malé a stredné rodinné podniky. Tieto trpia nedostatkom špecializovaných odborných pracovníkov, často sa spoliehajú na služby externých pracovníkov či firiem v oblasti

vedenia účtovníctva, personalistiky, marketingu, a pod. Negatívne vnímajú časté a početné zmeny legislatívy.

Predkladaný koncept ekonomického, daňového a odvodového fungovania rodiny zároveň sleduje cieľ zjednodušiť administratívu a zmierniť daňový a účtovný stres takéhoto rodinného podniku. [5]

3 Rodinné podnikanie v priestore súčasnej legislatívy

Východiskové atribúty

V súčasnosti právne pozadie a legislatíva v oblasti podnikateľského prostredia, daní, odvodov, obchodného zákonníka, zákonníka práce a ďalších zákonov a právnym noriem de facto nerozlišujú medzi tak povediac „štandardným“ podnikateľským subjektom a podnikateľským subjektom rodinného charakteru, rodinným podnikom. V tejto polohe sa vo viacerých prípadoch dostávajú dokonca do stretu napr. so zákonom o rodine, dedičskom konaní a pod.

Osobné a praktické skúsenosti autora potvrdzujú, že pre spoľahlivé fungovanie RP *nie je možné jednoducho „zabaliť“ jestvujúce právne normy do právnej formy „rodinného podniku“* bez prispôsobenia a zosúladenia týchto noriem „vnútri RP“. Vzťahy v RP sú značne determinované rodinnými vzťahmi, rodinní príslušníci, spoločníci sa často inak správajú ako v tradičnej obchodnej spoločnosti, napr. v s. r. o. Z tohto dôvodu *je potrebné prioritne riešiť vnútorné vzťahy*, ekonomické, daňové, účtovné, ručenie, nakladanie s majetkom, dedičské právo a pod., a tým vytvoriť dobrý právny základ pre vznik rodinného podniku.

Rodinný podnik nemožno chápať ako kapitálovú spoločnosť, ale ako spoločnosť na *spoločný výkon spoločných činností*. Majetkový princíp ako vlastníctvo je potrebné v RP chápať skôr ako princíp využívania majetku. Nie je prioritne dôležité, kto čo a koľko vlastní, ale ako to RP využíva.

Primárnym cieľom inštitúcie rodinného podniku je zjednodušenie vzťahov a väzieb jednotlivých členov rodiny s rešpektovaním ich špecifik vo vzťahu k platným zákonom pre podnikateľské prostredie, zníženie administratívy a byrokracie a všeobecne podpora rozvoja rodinného podnikania na Slovensku. Dotknuté zákony nepoznajú RP, nerozlišujú medzi formou RP a napr. obchodnou spoločnosťou bežného typu, akou je najviac uplatňovaná forma s.r.o.

Na Slovensku je v súčasnosti registrovaných okolo 330 tis. podnikateľských subjektov, fyzických osôb (FO) a zhruba 160 tis. právnických osôb (PO). Prevažná časť, až 99 % má charakter malých a stredných podnikov a živnostníkov, so značným podielom rodinných podnikov. Ako sme už uviedli, na Slovensku niet prakticky rodiny, ktorá by nemala vo svojom strede, resp. okolí podnikateľa s týmito formami podnikania. Súčasná legislatíva však nepostihuje určité odlišnosti a špecifiky rodinného podniku a preto je potrebné tento stav upraviť zavedením právnej formy „rodinného podniku“ a príslušnou úpravou súvisiacich zákonov a legislatívnych noriem.

Návrh ustanovenia rodinného podniku v legislatíve, riešenie rodinného zdaňovania obsahuje aj zámer podpory tohto spôsobu podnikania, preto sa v ňom objavujú aj také faktory, ako uplatnenie odpočítateľných položiek, nezdaneného minima ako súčtu členov RP, čo v súčasnej legislatíve právnické osoby nepoznajú a pod. Cieľom príspevku je poukázať na potrebu riešiť otvorené problémy a uviesť niektoré možné riešenia a úpravy legislatívneho požiaďia rodinného podniku tak ako vyplynuli z výskumu autora a jeho osobných praktických skúseností. Ide okrem iného najmä o nižšie uvedené otázky. [7, 8]

1. V súčasnosti daňová legislatíva nepozná ako subjekt daňového práva rodinu ako celok. *Rodina* by sa mala stať *subjektom daňového práva*. Daňovníkom ponímam *rodinu ako celok*, splnením daňovej povinnosti rodiny by bola splnená daňová povinnosť aj jej členov.

- Podaním daňového priznania k dani z príjmu za RP ako celok a odvedením príslúchajúcej dane by boli daňové povinnosti RP a jeho členov splnené.
- Členom RP by už daňová povinnosť z príjmov RP nevznikala, okrem prípadov súbežných príjmov člena RP (podielu) z RP a iných zdrojov, kde by povinnosť podať samostatné daňové priznanie bola zachovaná.
- Sadzba dane z príjmu je navrhovaná v rovine najnižšej sadzby dane PO, už v minulosti uplatňovanej, 19 %.

2. *Vznik rodinného podniku*. Pri vzniku RP narážame na fakt, že v legislatíve chýba jasná definícia tohto subjektu. Dnešná legislatíva pozná vznik podnikateľského subjektu na základe zmluvy spoločníkov, resp. notárskou zápisnicou v prípade jedného spoločníka, zakladajúcou zmluvou a pod. RP však nemožno chápať len ako obchodnú spoločnosť. Ak hovoríme o RP, jeho členovia sú rodinní príslušníci, ktorí majú okrem obchodného vzťahu medzi sebou aj vzťahy rodinné, vzťahy rodičov a detí, vzťahy súrodenecké a nie len jednej generácie.

Domnievam sa, že rodinný podnik by mohol vzniknúť spoločenskou zmluvou členov rodiny, *rodinnou zmluvou* o rodinnom podniku, ktorá definuje zakladajúcich členov RP a ich podiely na majetku a obchodné podiely. Rodinný podnik by mal mať právnu formu právnickej osoby.

Rodinný podnik by mohol mať právnu formu:

- rodinnej živnosti, keď prevádzkovateľom je jedna FO so živnostenským oprávnením,
- rodinnej obchodnej spoločnosti, keď členmi sú viacerí členovia rodiny,
- rodinnej farmy, kde prevláda poľnohospodárska, chovateľská a pod. činnosť.

Predmet činnosti RP má značný vplyv na činnosť a vzťahy medzi jeho členmi, rodinnými príslušníkmi. Dochádza tu k prelínaniu výlučne odborných záujmov a vzťahov s rodinnými záujmami, pričom tieto vzťahy nemusia byť vždy v súlade.

3. Daňový subjekt RP by bol konštituovaný z členov rodiny s právom *spoluúčasti na majetku* (rodičia, deti, ich deti, súrodenci, potomkovia v priamom rade). Do RP však môžu vstupovať aj iní členovia rodiny. [9]

4. Pojem rodinného daňového subjektu by bolo možné aplikovať *aj na neúplnú rodinu*, bezdetnú rodinu, rodinu s osvojením. V tejto polohe nie je dôležitý počet rodinných príslušníkov, ale charakter vzťahov a spoločná činnosť.

5. *Rodinná zmluva* členov rodiny o založení rodinného podniku by mala mať formu notárskej zápisnice. Mala by obsahovať v podstate náležitosti vyžadované pri zakladaní obchodných spoločností (napr. s.r.o.) v súčasnosti, okrem iného s dôrazom na riešenie špecifik, ako:

- spoluúčasť na majetku, obchodnom imaní pri bezpodielovom vlastníctve manželov (BSM),
- využívanie majetku,
- následníctvo v RP a dedičské konanie,
- účasť manželov navzájom na práci a aktivitách RP,
- spôsob rozhodovania o činnosti RP (napr. účastníci RP rozhodujú nadpolovičnou väčšinou, v ustanovených prípadoch 2/3, v prípade rovnosti hlasov rozhoduje štatutár RP).

6. *Majetok rodinného podniku* vzniká deklaráciou majetku jednotlivých členov rodiny na podnikateľskú činnosť a zápisom v obchodnom imaní RP (LV, kataster a pod.).

- Vklady členov rodiny (majetok, financie, know-how, znalosti, zručnos-

ti, skúsenosti, práca) by sa mali v RP oceňovať nie finančne, ale využiteľnosťou, užitočnosťou pre RP;

- Mala by vzniknúť dohoda o využití týchto aktív a na jej základe by sa mala dohodnúť výška podielov členov rodiny na RP;
- Takto stanovené podiely sa však môžu v priebehu roka (účtovného obdobia, hospodárskeho roka), či na jeho konci prehodnotiť (ako sa tieto vklady, aktíva využili);
- V prípade úmrtia člena RP by mal byť predmetom dedičského práva podiel (obchodný podiel RP). Samotný majetok RP by mal byť zachovaný pre ďalšie generácie.

7. Výkon riadiacej činnosti ako najvyššieho orgánu RP prislúcha *rodinnej rade*.

8. Pri *príjmoch členov rodiny* (RP) z viacerých činností, s výnimkou príjmov zo závislej činnosti, by člen (rodinný príslušník) nemohol byť subjektom rodinného zdaňovania, aspoň nie vo fáze zavedenia a overovania systému.

9. Vlastníctvo rodinného majetku by sa pre daňové účely chápalo ako *spoločné, bezpodielové vlastníctvo*.

10. *Ručenie*. Rodinný podnik by mal ručiť voči tretím osobám celým svojím majetkom. Do rodinného podniku môže vstúpiť (byť prijatý) aj člen bez majetku. Ak člen majetok do RP vloží (umožní jeho využívanie na podnikanie), tento majetok sa stáva predmetom ručenia.

11. Medzi členmi rodiny by *nevznikali* (nemali by vznikáť) *obchodné vzťahy* a vzťahy závislej činnosti, zjednodušili by sa podmienky na daňové priznanie, na to, ako:

- *uzatvárať nájomné zmluvy* – prenájom majetku medzi rodičmi a deťmi, medzi príslušníkmi rodinného podniku,
- *zakladať živnosti* viacerými rodinnými príslušníkmi (kumulácia odpočítateľných položiek a pod.),
- *stanovovať podiel na využívaní majetku medzi manželmi*,
- *deliť výdavky* na zabezpečenie, dosiahnutie a udržanie príjmu na členov rodiny,
- *stanovovať podiel investícií* medzi rodičmi a deťmi na rozvoji podniku (vrátane odpisov),
- *dosiahnuť*, aby medzi členmi rodiny, ktorí nie sú členmi RP, *nevznikali zamestnanecké vzťahy*, vzťahy závislej činnosti v zmysle zákonníka práce.

12. Manžel – manželka, rodič – dieťa. Miera „zamestnania“ by bola definovaná *mierou účasti* (v %) člena rodiny na práci a aktivitách rodiny.

- Externí pracovníci, zamestnanci sú v režime závislej činnosti.

13. Príjmy, *finančné pôžitky* by sa odvíjali od stanoveného percenta účasti člena rodiny na práci a aktivitách rodiny (podiel na zisku).

14. Poistné, *odvody* by sa odvádzali zo stanoveného percenta účasti člena rodiny na práci a aktivitách rodiny.

- *Minimálne odvody* do SP, zdravotných poisťovní, sa rovnajú súčtu minimálnych odvodov členov rodiny v zmysle zákona.
- *Reálne odvody* sa odvádzajú v súlade s príjmom a platnou legislatívou.
- *Odpočítateľné položky* za RP ako celok tvorí súčet odpočítateľných položiek členov RP ako fyzických osôb.

15. Za dodržanie podmienok *BOZP*, pracovnej zdravotnej služby a ďalších povinností zodpovedá určená osoba (štatutár) rodiny (rodinného podniku).

16. Rodina („rodinný podnik“) je *právnickou osobou* a vykonáva činnosť pod jedným IČO, resp. DIČ, DIČ pre DPH. Rodinný podnik by mal mať možnosť viesť jednoduché účtovníctvo.

17. Platia všetky ustanovenia na registráciu podnikateľského subjektu na obchodnom súde, v Sociálnej poisťovni, v zdravotnej poisťovni a iné.

18. Na rodinu by sa nevzťahovali povinnosti *transferového ocenenia*, RP sa chápe ako uzatvorený podnikateľský celok.

Uplatňovanie princípu transferového oceňovania prostredníctvom „ekonomických“ vzťahov negatívne vplýva na vzťahy vnútri rodiny (pôžičky rodičov podnikajúcemu dieťaťu, procesy v stavebnom konaní ak dieťa, dedič v rámci rodinného podniku stavia, alebo rozširuje svoju podnikateľskú aktivitu na pozemku, resp. v objekte majetku rodičov a pod.).

Živiteľ rodiny môže byť (a často aj je) jednotlivец – živnostník. Na zjednodušenie v oblasti „Ž“ navrhujeme zaviesť dobrovoľný systém „*živnostenských licencií*“. (Tento návrh však nie je predmetom materiálu.)

Uvedené návrhy boli tiež predmetom rokovania spoločnej odbornej vedeckej konferencie Ekonomickej univerzity v Bratislava a SAMP pod záštitou rektora univerzity a prezidenta SAMP dňa 10. 5. 2016, ako aj medzinárodnej konferencie Ekonomickej univerzity v Bratislave o rodinnom podnikaní dňa 6. 5. 2016. Myšlienky a návrhy boli prezentované aj na konferencii v rámci programu „Rok rodiny“ dňa 13. 5. 2015, konanej pod záštitou podpredsedníčky NR SR v NR SR.

Očakávané benefity rodinného podnikania

- oslabenie tlaku na „čierny“ príjem v živnostenskom prostredí malých živnostníkov v rodinnom podnikaní,
- napĺňanie programového vyhlásenia vlády SR o znižovaní administratívneho zaťaženia,
- zníženie administratívneho, účtovného a daňového streda,
- odstránenie rozporu medzi Zákonníkom práce a Zákonom o rodine; pri vylúčení závislého vzťahu nevznikajú pracovno-právne vzťahy medzi členmi rodiny,
- potencionálne pokrytie značnej časti sektora malého a stredného podnikania, rodinného podnikania,
- stimulovanie korektnosti podnikateľského prostredia, zlepšenia transparentnosti a pomoc rodinnému podnikaniu,
- pozitívnejšie vnímanie daňovo-odvodovej reformy podnikateľským prostredím v sektore rodinného podnikania,
- návrh korešponduje aj so zámerom Vlády SR a EÚ o podpore a rozvoji rodinného podnikania.

Domnievam sa, že publikovaním tohto príspevku a referátom na 1. medzinárodnej konferencii o malom a strednom podnikaní v európskom hospodárskom priestore (V 4), organizovanej SAMP a Ekonomickou univerzitou v Bratislave pod záštitou premiéra SR, je pripravený vstupný materiál na odbornú diskusiu k spracovaniu potrebných legislatívnych úprav, resp. aj komplexného zákona o rodinnom podnikaní.

Problematika i návrhy, ktoré uvádza autor, boli prediskutované s členmi SAMP, viacerými odborníkmi z podnikateľského, akademického a vedeckého prostredia na stretnutí pracovnej skupiny, zorganizovanej autorom 8. 2. 2017. Týmto vyslovujem poďakovanie za pripomienky vyslovené na rokovaní. Sú to konkrétne: Ing. Peter Andrišin, Slovenská asociácia malých a stredných podnikov a živnostníkov, Bc. Katarína Danajovičová, DAZAP, s. r. o., Ing. Milan Hruška, Slovenský cech informatiky, účtovníctva a manažmentu, Ing. Peter Kremský, Podnikateľská aliancia Slovenska, Ing. Ján Plesník, Slovenská živnostenská komora, Ing. Andrej Révay, Slovenská asociácia podnikových finančníkov, Ing. Otilia Sandtnerová, Slovenský cech informatiky,

účetníctva a manažmentu, Filip Tikl, Slovenská živnostenská komora. Prípomienky potvrdzovali potrebu komplexného riešenia problematiky rodinného podnikania na Slovensku a smerovali najmä do oblastí ako:

- spôsob rozdeľovania a výplat výnosov rodinného podnikania členom RP,
- zdanenie podielov členov rodiny (RP), možnosť využitia paušálnych výdavkov,
- vedenie účetníctva a jeho zjednodušenie v RP,
- využívanie vloženého majetku do RP a súbeh využívania majetku aj na súkromné účely členmi RP,
- otázky pokračovania činnosti RP (následníctvo) a dedičského práva,
- ručenie za škodu voči tretím osobám,
- riešenie sporov medzi členmi RP.

Členovia pracovnej skupiny vyslovili názor potrebnej súčinnosti a ďalšej spolupráce v pracovnej skupine s podnikateľskými organizáciami a podnikateľským prostredím, vedeckou sférou, Ministerstvom financií SR, Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR a ďalšími inštitúciami v precizovaní niektorých otázok riešenia uvedenej problematiky a rizík.

Literatúra

- [1] BABIŠ, A.: „Jak úspěšně předat rodinnou firmu druhé generaci“. Mezinárodní konference. Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR: Praha, 30. 1. 2018.
- [2] SIROTKA, V. a kol.: *Skúste podnikat'*. Bratislava: NARMSP, 2000, s. 18 – 20, ISBN 80-967788-9-7.
- [3] SBA Bratislava: Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2016, s. 21, 12, Bratislava október 2017; <http://www.sbagency.sk/stav-maleho-a-stredneho-podnikania>
- [4] Štatistický úrad SR. Databáza časových radov SLOVSTAT 2017.
- [5] www.finstat.sk
- [6] FETISOVÁ, E. – VLACHYNSKÝ, K. – SIROTKA, V.: *Financie malých a stredných podnikov*. Bratislava: EDÍCIA EKONÓMIA. 2004. ISBN 880-89047-87-4.
- [7] SIROTKA, V. : *Prostredie MSP z pohľadu aktuálnych návrhov legislatívnych zmien*. In: Zborník z vedeckej konferencie *Podnikanie a podnikateľské prostredie v SR*, 10. 5. – 11. 5. 2007, s. 30 – 36. ISBN 978-80-225-2364-6.

- [8] SIROTKA, V. ml.: *Prostredie MSP a opatrenia na jeho podporu*. In: Zborník z vedeckej konferencie *Podnikanie a podnikateľské prostredie v SR*, 10. 5. – 11. 5. 2007, s. 131 – 136. ISBN 978-80-225-2364-6.
- [9] SIROTKA, V.: *Koncepcia nových daňových systémov v podnikateľskom prostredí*. In: *Finančný manažér*. Roč. 2016, č. 2. s. 26 – 33. ISSN 1335-5813.